

1/2024

Idea

MEILLÄ ON

300

vuotta Immanuel
Kantin syntymästä.
Ajankohtaista asiaa
Kantin etiikasta ja
universaalihistorian
ideasta.

Uusi historia –yhdistys | humanpath.net

”Ihminen on luonnostaan paha”

Immanuel Kantin etiikka ja nykytieto ihmissuvun
synnystä – puolakkalainen näkemys

Uusi historia ry 2024

1/2024, 7. toukokuuta 2024.

TEEMA:

Immanuel Kantin etiikka ja nykyaika
– puolakkalainen tulkinta.

Keskustelua ihmiskuvasta ja historianfilosofiasta.

ISBN 9789527352199

Copyright: Uusi historia ry.

Julkaisija: Uusi historia ry, Helsinki, 2024.

Kansi ja taitto: Heli Santavuori.

Kannen kuva: Aatami ja Eeva, 1878-1938. Richard Roland Holstin maalaus.

Kuvalähde rawpixel.com.

Ihminen eli Immanuel Kantin etiikka ja nykyaika

Tässä IDEA-teemalehden numerossa juhlistamme Immanuel Kantin syntymän 300-vuotispäivää.

Universaalihistorian idea oli Kantin lanseeraama. Francis Fukuyaman referaatti aiheesta kuvaa hyvin myös sitä, mitä me tarkoitamme historianfilosofialla, s. 3.

Pertti Koskelan artikkeli *Ihminen on luonnostaan paha* (s. 5) keskittyy osoittamaan, että Kantin etiikkaa voidaan nykyisin perustella sillä uudella tiedolla, mitä meillä on ihmissuvun synnystä, ihmisen ja eläimen erosta sekä ihmisen pitkästä esihistoriasta. Tosin vain sillä edellytyksellä, että niistä on tehty filosofista yhteenvetoa. Näkökulmana Koskelan artikke-

lissa onkin Matti Puolakan filosofinen kokonaisnäkemys.

Artikkelia tukevia Puolakan ex tempore -saneluita hieman editoituina sivuilla 30, 34 ja 63. Puolakan mukaan nykytieto esihistoriasta vaatii ajattelua, päättelyä. Mikään empiirinen todiste yksinään ei riitä ehjän kokonaiskuvan muodostamiseen.

Ihmisen hyvää ja pahaa käsitellään myös Heli Santavuoren artikkeleissa, jossa arvostellaan Rutger Bregmanin menestysteosta *Hyvän historia*, s. 46. Samaa teemaan liittyy myös Pertti Koskelan referaatti teoksesta *Vain tavallisia rivimiehiä*.

– Toimitus

Sisällys

Francis Fukuyama (ote): Immanuel Kant universaalihistoriasta, 3

Pertti Koskela: "Ihminen on luonnostaan paha". Immanuel Kantin etiikka ja nykytieto ihmissuvun synnystä – puolakkalainen näkemys, 5

Matti Puolakka: Ensimmäinen ihminen löytyy ajatteleamalla, ei kävelemällä, 30

Matti Puolakka: Tämän vuosisadan suurin filosofinen haaste, 34

Pertti Koskela: Miksi tavalliset miehet osallistuivat kansanmurhaan? 37

Heli Santavuori: Ihmistä etsimässä – Richard Leakeyn elämäntyö ja Matti Puolakan historianfilosofia, 39

Heli Santavuori: Hyvän historia – Pinnallinen kokonaiskuva ja käsitesotku - loistavaa empiiristä salapoliisityötä, 46

Matti Puolakka: Muuttuuko ihminen – missä mielessä voidaan puhua "uudesta ihmisestä"? 63

Immanuel Kant universaalihistorian ideasta

- *Ote Francis Fukuyaman teoksesta Historian loppu ja viimeinen ihminen.*¹

”Ajatuksen [universaalihistorian kirjoittamisesta] esitti suuri Immanuel Kant 1784 julkaisemassaan tutkielmassa *Idee zu einer allgemeinen Geschichte in weltbürgerlicher Absicht*. Vaikka tämä tutkielma on vain 16 sivun mittainen, se määritteli olennaiset perusteet kaikille myöhemmille yrityksille universaalisen historian kirjoittamiseksi.

Kant oli täysin selvillä siitä, että ’tämä ihmisten maailman asioiden älytön kulku’ ei pinnallisesti tarkasteltuna näyttänyt noudattavan mitään erityistä säännönmukaisuutta ja että ihmiskunnan historia näytti olevan täynnä alituista sotaa ja julmuutta. Silti hän pohti, oliko ihmiskunnan historiassa ehkä sittenkin havaittavissa määräsuuntaista liikettä, niin että hidasta ja edistyvää kehitystä tapahtui pitkien ajanjaksojen kuluessa, vaikka yksilö näki ympärillään vain kaaosta. Tämä oli erityisen selvästi totta ihmisjärjen kehitystiellä. Kukaan yksilö ei esim. voisi odottaa keksivän-

sä koko matemaattista tietämystä, mutta tämän kasaantuva luonne antaa jokaiselle sukupolvelle mahdollisuuden jatkaa aikaisempien sukupolvien saavutuksista pitemmälle.

Kant esitti ajatuksen, että historialla saat-
taa olla päätepiste, lopputavoite, joka raken-
tuu ihmisen nykyolemuksen sisältyvien mah-
dollisuuksien varaan ja jonka kannalta histori-
an kokonaisuus on järjellä käsiteltävissä. Tämä päätepiste on ihmisen vapauden to-
teuttaminen, sillä ’sellaisen yhteiskunnan
luominen, jossa ulkoisten lakien puitteissa
toteutuva vapaus liittyy täydellisimmällä taval-
la vastustamattomaan voimaan, eli täydelli-
sen oikeudenmukaisen yhteiskuntalaitoksen
luominen on ylin ratkaistava ongelma, jonka
Luonto on antanut ihmisluvulle’.

Tuollaisen oikeudenmukaisen yhteiskun-
talaitoksen aikaansaaminen ja sen levittämi-
nen kaikkialle maailmaan olisi tämän mukaan

IDEA-teemalehteä julkaisee Uusi historia ry. Yhdis-
tyksen opinto-, tutkimus- ja julkaisutoiminnassa
keskeisellä sijalla ovat erilaiset pyrkimykset uuden
historiallisen kokonaisnäkemyksen luomiseen päät-
tyneen aikakauden kokemusten ja ihmisluvun
syntyhistoriaa koskevien tieteellisten läpimurtojen
pohjalta.

Erityisenä – ja toistaiseksi tärkeimpänä – tehtä-
vänämmä on julkaista suomalaisen filosofin Matti

Puolakan (1947–2018) elämäntyötä. Puolakka sai
näkemyksensä ajatustasolla valmiiksi mutta ei
ehtinyt viimeistellä sitä julkaisukuntoon. Hän mää-
rasi testamentissaan koko arkistonsa yhdistyk-
semme tallennettavaksi ja julkaistavaksi.

Puolakan erityinen toive oli, että pyrkisimme
edistämään sekä hänen historianfilosofiastaan että
yleensä kaikista siihen liittyvistä teemoista käytä-
vää keskustelua niin Suomessa kuin kansainväli-
sesti. Tällainen keskustelu kuuluisi koko ihmiskun-
nalle – millä tarkoitamme sitä, että se on väistä-
mättä luonteeltaan kansainvälistä, mutta myös
sitä, että sen tulisi olla kaikille mielipidesuuntauksil-
le avointa ja nojautua niin suureen mielipiteenva-
pautteen kuin mahdollista.

peruste, jonka nojalla historiassa tapahtuva edistys on arvioitavissa. Se on myös normi, jonka varassa voidaan ryhtyä valtavaan älylliseen pelkistystyöhön, joka on tarpeen tämän kehityksen kannalta olennaisen aineksen erottamiseksi historian raaka-ainetta olevien tapahtumien massan seasta. Universaalisen historian vastattavaksi tuli tämän mukaan kysymys, onko kaikkien yhteiskuntien ja kaikkien aikojen ilmiöiden tarkastelun nojalla löydettävissä yleispätevää syytä odottaa ihmiskunnan yleistä kehittymistä tasavaltaisen hallitustavan suuntaan eli kohti olotilaa, jota me nykyisin sanomme liberaaliseksi demokratiaksi.

Kant myös hahmotteli pääpiirteittäin mekanismin, joka työntäisi ihmiskunnan korkeammalle rationaalisuuden tasolle, jota liberaalit instituutiot ilmentävät. Tämä mekanismi ei ole järki, vaan pikemminkin järjen vastakohta: ihmisen 'asosiaalisen yhteisöahukisuuden' luoma itsekkäiden pyrkimysten vastakaisuus, joka johtaa siihen, että ihmiset luopuvat kaikkien sodasta kaikkia vastaan ja liittyvät kansalaisyhteiskunniksi, minkä jälkeen he pyrkivät edistämään taitoja ja tietettä, joiden varassa nuo yhteiskunnat pystyvät kilpailemaan keskenään. Nimenomaan ihmisen kilpailunhalu ja turhamaisuus, hänen halunsa hallita ja vallita on yhteiskunnallisen luovuuden perusvoima, joka tekee väistämät-

tömäksi sellaisten mahdollisuuksien toteuttamisen, 'joita Arkadian paimenten elämässä ei ollut vielä syntyntykään'.

Kantin essee ei vielä ollut universaalinen historia. Filosofi kirjoitti Ideensä kuusikymmenvuotiaana ja tyytyi kirjoitelmassaan osoittamaan ihmiskunnan historiallisen kehityksen yleispätevät lait selvittämään pystyvän uuden Keplerin ja Newtonin tarpeellisuuden. Kant huomautti, että tuollaisen historian kirjoittamiseen ryhtyvän neron on oltava sekä kyvykäs filosofi ymmärtääkseen, mikä ihmisten maailmassa on tärkeää, että kyvykäs historiantutkija, niin että hän pystyy sulattamaan kaikkien aikojen ja kaikkien kansojen historian mielekkääksi kokonaisuudeksi. (...)

Kertomuksen juonena on sivilisaatioiden sortuminen yhä uudelleen, mutta jokainen on kukistuessaan jättänyt jälkeensä joitakin omalta aikakaudeltaan ja siten raivannut tietä korkeamman tason saavuttavalle elämälle. Hän päätti tarkastelunsa vaatimattomasti sanomalla, ettei hän itse kyennyt kirjoittamaan tuollaista historiaa, mutta jos sen kirjoittaminen onnistuisi, se edistäisi yleismaailmallisen tasavaltaisen hallitustavan toteutumista, koska se antaisi ihmiselle selkeän näkemyksen tulevaisuudesta."

[1] Francis Fukuyama, Historian loppu ja viimeinen ihminen, 1992, s. 90-92.

Tue työtämme

reilun väittelyn puolesta ja uuden historianfilosofisen kokonaiskuvan hahmottamiseen tähtäävään opinto- ja julkaisuutoiminnan järjestämiseksi!

Uusi historia -yhdistyksen työtä voi tukea myös pienillä tai isomilla summilla.

Tilinumero: FI96 5721 1520 3352 53
BIC OKOYFIHH. Viite 1119

Rahankeräyksen lupanumero: RA/2021/1110.
Järjestäjä: Uusi historia ry, yleishyödyllinen yhdistys. Y-tunnus: 2678671-8

Kerätyt varat käytetään keskustelutilaisuuksien järjestämiseen. Yhdistys ei toistaiseksi saa mitään julkista tukea eikä apurahoja.

humanpath.net | newhistory.fi (English)|
Facebook: uusihistoria | X: @uusihistoria
uusihistoria@humanpath.net

Pertti Koskela

”Ihminen on luonnostaan paha”

Immanuel Kantin etiikka ja nykytieto ihmissuvun synnystä
– puolakkalainen näkemys

” *Meille on myös suotu järki ja vapaus, ja luontomme mukaisesti – toimintaohjeemme ensimmäisenä ja ehdottomana kohteena ei ole olla onnellinen, vaan olla onnellisuuden arvoinen –.*” ^[1]

Immanuel Kant

Pahuuden synty on nykyään mahdollista selittää

Ihmiskunta on ajamassa itseään itsetuhoon. Mistä se johtuu?

Saksalainen filosofi Immanuel Kant (1724–1804) antoi aikoinaan kysymykseen oman vastauksensa. Hän totesi myöhäistuotannossaan, että ihminen on lajina luonnostaan paha. Lisäksi ihmisen pahuus on ”radikaalia”: sen juuret ovat syvällä ihmisluonnossa.

Näkemyksellä on merkitystä, koska Kant on kiistatta filosofian eli ihmiskunnan itsetuntemuksen historian piirissä merkittävimpiä nimiä nimenomaan moraalifilosofian alalla.

Kant edusti moraalikäsitelyssään velvollisuusetiikkaa: ihmisen on noudatettava moraalilakia itsetarkoituksena, tehtävä minkä järjellään käsittää oikeaksi omaa etuaan ajattelemta. Tuo moraalilaki tulee ihmisen sisäلتä – mikään ulkoinen voima ei sitä määrää.

Kantin mukaan ihminen on järkiolento, jolla on vapaa tahto. Hän on luonnostaan paha sellaisena.

Mikä on perussyi ihmisen pahuuteen? – Kant tunnustaa suoraan, että ”emme voi – käsittää, miltä perustalta moraalinen paha on

alun perin tullut meihin.” (61) Hän tukeutuu allegorisessa selityksessään Raamatun kertomukseen syntiinlankeemuksesta.

Kantin ”Radikaali paha” -tutkielman suomentaja Markku Lehtinen kirjoittaa johdannossaan: ”Kant etsi sellaista pahan alkupe-
rää, joka loogisessa mielessä edeltää kaikkia vapaita tekojamme.” ^[2]

Kant oli aikansa lapsi. Hänen aikanaan ihmissuvun esihistoriaa ei juuri tunnettu. Hän ei voinut etsiä inhimillisen pahan historiallista alkuperää. Siksi hänen esityksensä jättää ihmislajin luontaisen pahuuden perimmäiset syyt kaiken kaikkiaan hämäräksi.

Tietämys ihmisen biologisesta alkuperästä, ihmisen ja eläimen erosta, sosiaalipsykologisten ominaisuuksien ja taipumusten geneettisestä periytymisestä jne., on suurimalta osin peräisin Kantin jälkeiseltä ajalta.

Nykyisin on mahdollista antaa luonnontieteellinen selitys ihmisen luontaiselle pahuudelle. Kantin näkemys voidaan yhdistää ih-

Suoraan sitaattien perään (sulkeissa) liitetyt sivunumerot viittaavat Kantin tutkielmaan teoksessa ”Radikaali paha” (Ks. 1. loppuviite). Lähdeviitteet [hakasuluissa] artikkelin lopussa s. 27–28.

mislajin synnystä, ihmisen ja eläinten erosta ja ihmisen geeniperimästä viime vuosikymmeninä saatuu uuteen tietoon.

Tässä esitellään filosofi Matti Puolakan (1947–2018) näkemys pahuuden syntyyn. Se perustuu hänen historianfilosofiaansa ja luomiinsa uusiin käsitteisiin. Se on tietääksemme ainutlaatuinen maailmassa.

Puolakkalaisen käsityksen mukaan ihmisellä on kyky paitsi pahuuteen niin myös inhimilliseen hyvyteen. Molempien perusta on ihmisen geeniperimässä. Mutta hyvyys voidaan selittää vain ihmislajin luontaisen pahuuden pohjalta. Ihmissuvun historiassa hyvyys on yleensä syntynyt reaktiona pahuutta

vastaan. Ihmiskuntaa uhkaava itsetuho osoittaa, että pahuudella on edelleen yliote.

Jo siksi ihmisen hyvyyden selvittämisen avain on selittää ihmisen pahuuden olemus. Tässä artikkelissa ihmisen luontaisen pahuuden syitä etsitään esihistoriasta, siitä miten ihminen erkaantui eläinmaailmasta ja miten ihmisen radikaali paha syntyi yhteiskunnan synnyn myötä.

Kantin moraalifilosofiasta

Kantin velvollisuusetiikan mukaan moraalilaki velvoittaa ihmisen toimimaan tavalla, jonka hän voisi toivoa tulevan yleiseksi toimintata-

Kantista kerrottua

"Kant on kuuluisa erittäin tiukasta elämäntymistään: varsinkin vanhemmalla iällä hänen jokainen päivänsä oli tarkasti suunniteltu, eikä hän poikennut aikataulustaan käytännössä lainkaan. Hän heräsi aamulla hieman ennen viittä ja vietti seuraavan tunnin poltellen piippua, juoden teetä ja pohtien päivän kulkua. Tämän jälkeen hän valmisteli luentojaan tunnin.

KUVA: wellcomeimages.org.

Luennot alkoivat vuodenajasta riippuen seitsemältä tai kahdeksalta ja kestivät kaksi tuntia. Seuraavaksi ohjelmassa oli kirjoittamista keskipäivään saakka, jolloin hän nautti päivällistä vieraidensa kanssa (joita hänellä aina oli) ja keskusteli useita tunteja. Ruokailun jälkeen Kant

lähti tunniksi kävelylle. Loppupäivän hän luki ja kirjoitti kymmeneen saakka, jolloin hän meni nukkumaan.

Kantin järjestelmällisyydestä kerrotaankin paljon hupaisia anekdootteja, joista kuuluisin lienee väite, että Königsbergiläiset olisivat asettaneet kellonsa hänen iltapäiväkävelyjensä mukaan. Kerrotaan, että kerran (ja vain kerran) häntä ei näkynyt tavanomaisella kävelyllään, ja kun Königsbergin huolestuneet asukkaat riensivät hänen kotiinsa peläten hänen sairastuneen vakavasti, Kant istui nojatuolissaan uppoutuneena Jean-Jacques Rousseau'n (1712–1778) *Émile*-teokseen. Vaikka tarinoiden uskottavuudesta voidaan kiistellä, on selvää, että tarkka suunnitelmallisuus oli Kantille tärkeää.

Kuva Kantista tylsänä pedanttina lienee jokseenkin oikeudenmukainen, mutta yhtä kaikki yksipuolinen. Kant tunnettiin nimittäin myös erittäin pidettynä seuramiehenä, erityisesti pitkien ja vilkkaiden päivälliskeskustelujen takia. Pedanttisuus ulottui toki myös seurusteluun: Kant joi tietävästi aina tarkalleen puoli pulloa viiniä, sillä se lisäsi sosiaalisuutta juuri sopivassa määrin aiheuttamatta liiallista humalatilaa."

Toni Kannisto, *Immanuel Kant, filosofia.fi -sivusto*

vaksi. Kant kutsuu tuota omantunnon velvoittavaa käskyä kategoriseksi imperatiiviksi.

Kantin mukaan ihminen kykenee järkensä avulla harkiten toimimaan oikeana pitämänsä asian puolesta silloinkin, kun siitä on hänelle itselleen ulkonaisesti katsoen vahinkoa. Siinä on Kantin näkemyksen mukaan ihmisyyden ydin. Eettisiä periaatteita on noudatettava pelkästään niiden itsensä vuoksi.

”

*...ainoastaan tätä lakia
pelkästä velvollisuudesta sitä
kohtaan noudattava tahto on
vapaa.*

Siinä on Puolakan mielestä myös Kantin etiikan järkevä ydin: on pyrittävä objektiivisuuteen, puolustettava oikeudenmukaisuutta sen itsensä takia. Se on viime kädessä ainoa keino ihmiselle säilyttää itsekunnioituksensa ja mahdollisuus rehellisiin ihmissuhteisiin. Puolakkalaisen näkemyksen mukaan moraal on pohjimmiltaan tiedostamistapa. Sen perustana on itsetuntemus.

Kantin moraalifilosofian lähtökohtana on ensinnäkin käsitys ihmisestä rationaalisena olentona. Kantille moraal on puhtaasti järjen asia: ”herkkyys kunnioittaa moraalilakia itsessään riittävänä valitsemiskyvyn vaikuttimena” perustuu ”ehdottomasti lakeja säätävään järkeen”. (46, 47)

Kantin moraalifilosofian toinen perusta on ihmisen tahdon vapaus: moraal in mittapuulla voidaan arvioida vain tekoja, jotka ihminen on tehnyt vapaasta tahdostaan.

Vapaus on Kantille ihmisen järkeen perustuvan moraalilain säätlemää tahdon autonomiaa: ”järki säätää – auktoriteeteista

riippumatta itse itselleen ehdottomasti sitovan moraalilain, ja ainoastaan tätä lakia pelkästä velvollisuudesta sitä kohtaan noudattava tahto on vapaa.” [3]

Inhimillinen vapaus ei siis ole mahdollisuutta toteuttaa mielihalujaan kenenkään tai minkään estämättä, vaan mielihalujaan voittamista, vapautumista niistä. Se on velvollisuuden tajuamista.

Kantin mukaan ihminen tekee itse itsensä:

”Ihmisen täytyy itse tehdä tai olla tehnyt itsestään se, mitä hän on tai mitä hänen pitää moraalissa mielessä olla, hyvä tai paha.” (62)

Moraalilaki ei siis ole Kantille mikään ihmisen ulkopuolinen voima. Tuo Kantin näkemys oli aikanaan mullistava moraalifilosofiassa. Filosofian tohtori Heikki Kannisto kuvaa Kantin näkemyksen luonnetta ja merkitystä:

”Kunnioittaessamme moraalilakia kunnioitamme itse asiassa omaa järjellistä luontoamme. Moraali ilmentää sitä arvokkuutta, joka kuuluu jokaiselle vapaalle ja järjelliselle olenolle.

Tunnistaaksemme moraaliset velvollisuutemme meidän on siis käännettävä itseemme, mentävä tutkimaan käytännöllisenä järkenä ilmenevää omaatuntoamme. Autonomia moraal in alueella on vastine kopernikaaniselle kumoukselle teoreettisessa filosofiassa.” [4]

Kantin kopernikaaninen vallankumous moraalifilosofiassa tarkoitti, että hän kohdisti huomion ihmisten toimintaan liittyvien ulkoisten sääntöjen, tavoitteiden ja tulosten sijasta siihen ”millainen tahdon rakenne teon tuottaa”. [5] Huomio siirtyi ihmisen mieleen, hänen vaikuttimiinsa.

Antiikin Kreikassa moraalifilosofian lähtökohta oli ihmisen pyrkimys onneen, ”hyvään elämään”. Kant problematisoi myös onnen tavoittelun. Ensinnäkin ihminen voi haluta itselleen jotain, minkä saavuttaminen ei tee häntä aidosti onnelliseksi, vaikka hänestä saattaa tuntua siltä. Kant mainitsee vääränä onnen lähteenä vertailun muihin silloin, kun se johtaa kateuteen ja kilpailuun ”ylemmydestä” muiden kanssa, siis muiden alistamiseen tavalla tai toisella. (46)

Toiseksi Kantin mukaan ihmisen ei pitäisi ensisijaisesti tavoitella onnea vaan sitä, että hän olisi onnellisuuden arvoinen; hänen olisi ansaittava onnensa. Todellinen onnen lähde ei ihmiselle ole ulkoinen menestys vaan se, että hän kykenee tekemään velvollisuutensa. (64)

Kantin etiikka on lähinnä yksilöetiikkaa. Hän ei tarkastele ihmistä yhteiskunnallisena olentona eikä yhteiskuntaa ja ihmistä historiallisesti syntyneinä ja muuttuvina ilmiöinä. Moraalin edellytyksenä Kantilla on vapaus, mutta hän ei lainkaan tarkastele vapauden ja moraalin yhteiskunnallisia edellytyksiä. Hän ei huomioi yhteiskunnan taloudellisia ja poliittisia olosuhteita ja niiden asettamia rajoja sille, miten rationaalisten olentojen yksilöinä pitäisi

Ihmistä ei vielä ole

”Kun määritellään ihmistä, pitää määritellä laji, joka ei vielä ole olemassa. Se on tulossa. Tulemisensa prosessissa, jos halutaan asia ilmaista Hegelin termein.

Mutta senkin jälkeen tulemme olemaan poliittisia apinaihmissä kaikki. Yksilöinä me valitsemme, olemmeko hitlerismin tiellä ja tuossa mielessä eläimiä, vai eettisiä yksilöitä, persoonia.”

Matti Puolakka,
Vain ihmisellä on historia, s. 62

suhtautua toisiinsa. Hän ei myöskään ota huomioon eri kansojen tapojen erilaisuutta.

Kantin etiikka on filosofista idealismia. Kantin *Moraalin metafysiikan perusteet* -kirjan suomentaja Markus Nikkarla tiivistää Kantin näkemyksen näin:

”Moraaliperiaatteita on turha etsiä empirisesti, koska silloin ne olisivat luonteeltaan vain subjektiivisia. Niinpä on joko kyettävä osoittamaan, että moraaliperiaatteiden alkuperä on *apriorinen*, tai sitten on hyväksyttävä, että moraalikäsitteemme ovat tyhjiä käsitteitä.” [6]

Puolakkalaisen näkemyksen mukaan moraaliperiaatteiden perustana on oltava yhteiskunnan olemus ja ihmisolemus. Vain siltä pohjalta ne voivat olla universaaleja. Moraalin määrittely edellyttää siis yleisen ihmisolemuksen ja ihmisyyhteiskunnan määrittelyä. Muuten moraaliperiaatteet jäävät subjektiivisiksi tai apiorisiksi, kokemuksesta irrallisiksi, mielivaltaisiksi tai idealistisiksi.

Kantin moraalifilosofian merkitystä idealismi ei vähennä.

Puolakkalainen tulkinta Kantin moraalifilosofiasta

Puolakkalaisen näkemyksen mukaan Kantin kategorinen imperatiivi voidaan ilmaista kahdella periaatteella.

Ensimmäinen periaate: käyttäydy tavalla, jonka voisit toivoa tulevan yleiseksi säännöksi.

Kirjassaan *Moraalin metafysiikan perustus* Kant kirjoittaa:

”Minun ei siis suinkaan tarvitse olla poikkeuksellisen tarkkanäköinen tietääkseni, mitä minun on tehtävä, jotta tahtoni olisi moraalisesti hyvä. Maailman kulkua tun-

tematta, kykenemättä varautumaan kaikkiin eteen tuleviin tapahtumiin kysyn vain itseltäni: voitko myös tahtoa, että maksimistasi tulisi yleinen laki? Ellei, maksiimi on hylättävä – —” [7]

Kantin näkemys vaikuttaa yksinkertaisesti. Mutta oikealla tavalla tulkittuna se on hyvin syvälinen ja oikea.

Sen ydin on vaatimus objektiivisuudesta. Ihmisen on harkittava järjellään, mikä on moraalisesti oikeaa suhtautumista kussakin tilanteessa. Hänen on pyrittävä objektiivisuuteen henkilökohtaisista eduistaan, mielihauluistaan ja tunteistaan riippumatta. Hänen on pyrittävä siihen, vaikka hänen olisi käytävä omia välittömiä, todellisia tai kuviteltuja etujaan vastaan.

Moraalilakia, oikeudenmukaisuuden vaatimusta, on noudatettava ehdottomana käskynä sen itsensä vuoksi.

Käytännön johtopäätöksissään Kant vei moraalilakinsa järjettömyyksiin. Tunnettu, hänen itsensä esille ottama esimerkki on tappajasta ovella: Tappaja koputtaa oveesi ja kysyy, onko luonasi ystäväsi, jonka hän halu-

aa tappaa. Kantin mukaan sinun on kerrottava hänelle totuus ystäväsi hengen uhallakin, koska valehteleväminen on väärin etkä voi toivoa sitä yleiseksi laiksi.

Oikeudenmukaisuuden kannalta Kantin johtopäätös on tietysti järjetön. Sitä voidaan arvostella myös sillä perusteella, että rikoksella ja rikoksella, valheella ja valheella on eronsa.

Kantin toinen periaate koskee suhtautumista toisiin ihmisiin: kohtele toista ihmistä aina myös omana tarkoituksenaan, älä vain välineenä. [8]

On huomionarvoista, että Kant ei vaatinut kohtelevaan toista ihmistä pelkästään itse-tarkoituksena. Jos kielletään ihmisten käyttäminen myös välineenä, kielletään ihmisten välinen vuorovaikutus.

Vuorovaikutusta on kaikissa ihmissuhteissa. Silloinkin kun ihminen kohtelee toista epäitsekästä, toinen ihminen on hänen epäitsekkäiden tarpeidensa tyydyttämisen väline. Se ei vähennä hänen epäitsekkäiden tunteidensa arvoa.

Kun toista ihmistä kohdellaan myös itse-tarkoituksena, häntä kohdellaan ihmisenä,

Kantin kuuluisaa kehoitusta myydään lippalakeissa, T-paidoissa ja jopa vauvanvaatteissa. KUVA: printerval.com.

Sapere Aude! Uskalla tietää!

”Valistus on ihmisen nousemista itse aiheutetusta kypsymättömyydestä. Kypsymättömyys on kyvyttömyyttä käyttää omaa ymmärrystään ilman muiden ohjausta. Tällainen kypsymättömyys on itse aiheutettua, kun se ei johdu ymmärryksen puutteesta vaan puuttuvasta päättäväisyydestä ja rohkeudesta käyttää omaa ymmärrystään ilman muiden ohjausta. Sapere Aude! Uskalla tietää! – ole rohkea ja käytä omaa ymmärrystäsi! – se on valistuksen motto.”

Immanuel Kantin essee Mitä on valistus (1784) teoksessa Mitä on valistus? Vastapaino 2017.

jolla on oikeus päättää omista asioistaan ja jota pidetään vastuullisena valinnoistaan.

Kun toista ihmistä kohdellaan tuolla tavalla inhimillisesti, suhtautuminen on omiaan auttamaan häntä kasvamaan ja kehittymään persoonallisuutena, pääsemään eteenpäin elämässään. Sillä tavalla hänestä tulee antoisampaa seuraa, ihmissuhteesta hänen kanssaan tulee haastavampi ja inspiroivampi.

Miten kohdella toista ihmistä? – Jos kysymyksen asettaa itselleen kantilaisittain, päämäärä ja keino tulevat samaksi.

Kantin velvollisuusetiikka ja kultainen sääntö

Tässä ensimmäisenä esitetyn Kantin periaatteen on monesti tulkittu tarkoittavan samaa kuin ns. kultainen sääntö: kohtele toista niin kuin toivoisit hänen kohtelevan sinua. Tulkin-
ta on kuitenkin väärä.

Myös Kant itse torjui väitteen periaatteiden samuudesta. Hänen mukaansa kultaisesta säännöstä puuttuu universaali ja ehdoton velvoittavuus: ”moni hyväksyisi ilmielin, että toisten ei tarvitse tehdä hyvää hänelle, jos sillä vain säästyy osoittamasta heille hyväntahtoisuutta”.^[9]

Kultainen sääntö ei tukeudu järkeen perustuvaan moraalilakiin. Käytännössä sen takana on usko ihmisen perimmäiseen hyvään tahtoon.

Kant ei kieltänyt hyvän tahdon merkitystä. Itse asiassa hän piti sitä parhaana kaikista ihmisen yksittäisistä luonteenpiirteistä.^[10] Eikä hän asettanut sitä velvollisuusetiikkaansa vastaan; sen sijaan hän katsoi, että järjen avulla hyvä tahto olisi valjastettava palvelemaan velvollisuuden täyttämistä.^[11]

Velvollisuusetiikan ytimen lausui terävästi ja koruttomasti julki ukrainalainen sotilas, joka oli puolustamassa maataan Venäjän hyökkäystä vastaan Donbasissa:

Suosittu luennoitsija

”Kantin henkinen rikkaus ilmeni loistossaan hänen luennoillaan. Nämä muistuttivat keskustelua ja vaikuttivat Herderin arvostelun mukaan kuin huvittavin seurustelu. Hän ei ’tahtonut opettaa filosofiaa, vaan filosofoeraamista. Hän ei tahtonut esittää ajatuksia toistettaviksi, vaan opettaa ajattelemaan. Itse ajatella, itse tutkia, seisoa omilla jaloillaan, näitä lauseita ja kehoituksia hän alinomaa toisti.’ Luennoillaan Kant ’esitti nerokkaita ajatuksia tuhansittain’ ja tuhiasi ’ehtymätöntä aaterikkauttaan’, osoittautuen ’itseajattelijaksi’ sanan parhaassa mielessä.”

*J. E. Salomaa: Immanuel Kant.
Kampus kustannus 1999.s. 9*

KUVA: picryl.com

**"Ihminen on
luonnostaan paha"**

Immanuel Kantin etiikka ja nykytieto ihmissuvun
syynystä – puolakkalainen näkemys

**Ensimmäinen ihminen löytyy ajattelemalla,
ei kävelemällä**

Spekulatiivisen historianfilosofian puolustus

Tämän vuosisadan suurin filosofinen haaste
Synteesi idealistisesta ja materialistisesta traditiosta

**Miksi tavalliset miehet osallistuivat
kansanmurhaan?**

Mitä varsinaisesti on inhimillinen pahuus?

Ihmistä etsimässä

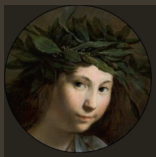
Richard Leakeyn elämäntyö ja ehdotuksemme
ihmiskunnan uudeksi historiaksi

Rutger Bregmanin "Hyvän historia"

Pinnallinen kokonaiskuva ja käsitesotku - loistavaa
empiiristä salapoliiisityötä

Muuttuuko ihminen

– missä mielessä voidaan puhua "uudesta ihmisestä"?

Uusi historia
YHDISTYS

9 789527 352199